

Na parroquia Deva, nel Conceyu Xixón, un equipu d'espeleólogos sofitaos pola Federación Asturiana d'Espeleoloxía, esplora una de les cavidaes inundaes más importantes de la Península Ibérica, emplegando pa ello sofisticadaes téuniques d'espeleomerguyu.

EL GÜEYU DEVA

APORTANDO AL OTRU LLAU DEL ESPEYU

Testu: Jesús Fernando Manteca
José Luis del Río Fernández
Juan José Alonso Alonso
Semeyes: Archivu Ensame Aguarón

*28 de Febreru de 1998. «La mio cara aplástase escontra un suelu estráu de regodones. Pego col llombu en techu y el suelu la galería aprisioname'l pechu. Nun soi quién a mover la tiesta. Miro de facer fuercia coles aletes, pero tampoco nun pueo mover con xeitu los pieses, asina que nun fago más que llevar basa y veyar l'agua tres de min. Magar d'ello, entá soi quién a ver unos diez metros de galería per delante, anantia perdela na escuridá. Na mano drecha aguanto firme'l carrete de la llinia de vida. Cuento que llevaré percorríos unos noventa metros nesti llaminador, a unos siete metros de fondura, au'l techu cuásique pega col suelu mentantu nun ye dable calcular bien el so anchor: ¿cincu, diez metros quiciabes?. Toi atascáu. Camiento agora qu'acertemos al decidir que Laury y yo nun díbemos entrar xuntos esta vegada. Méto-y dos chupaes fondes al regulador, mentantu siento'l coral baltíandome nel arca. Miro d'aselar. Teo aire asgaya, nun se poner nerviosos. Entré nesti sifón coles botelles nueves que Delri y Teca metieron fasta **L'Altar de Deva**. Agora tán aguardando por mí ehí fuera, bien cerquina. ¿Cerquina?. Meyor escaezo que llevaré percorríos unos noventa metros nesti llaminador. Agora'l mio alendar ye más regular. Asele daqué. Garro fuerte'l carrete y voi esmuciéndome con dificultá pa contra la mio manzorga, au paez que'l pasu ye más francu. Alcuéntrome nel décimu sifón d' El Güeyu Deva, a ochocientos metros de dengún llau, nún llugar au nadie nun aportara anantia enxamás».*

Mentantu **Javier Lusarreta** esplora'l décimu sifón de'esta cavidad, **Jesús Fernando Manteca, Laureano Llata** y **José Luis del Río** aguardamos na galería, averaos a la poza d'agua azul y frío. Si mos decatamos d'ello -en comparanza- tuvo yá más xente na lluna que nesti llugar. Llevamos venti minutos aguardando, ye tiempu abondo. Poro, cuntamos con que de xuru'l nuesu collaciu aportó a otra galería aérea: tará chándoy una güeyada. Charramos despreocupaos mentantu dexamos pasar los minutos, allumaos por una sola lluz -hai qu'aforrar, nunca nun se sabe-, cañicaos pol burbús del agua que cuerre tres de nós. De magar d'ello, abúltanos que yá empeciamos a mirar pal reló más de la cuenta.

La esploración n'El Güeyu Deva entamó n'ochobre de 1996. Jesús Fernando Manteca y **Juan José Alonso**, dos de los miembros del Ensame Aguarón, perconocen entós la surdencia n'apnea y atopen la galería somorguiada d'entrada. Estimando les posibilidaes que tien la cavidad, tramítense darréu los permisos necesarios pa la so esploración al traviés de la **Federación Asturiana d'Espeleoloxía**.

Asturies ye un país au'l 40% del tarrén ye de mena caliar. Equí les esploraciones espeleolóxiques tienen una importancia mundial. Sólo nos Picos d'Europa, atopéense ocho de les cavidaes más fondes del planeta, aquelles que s'inxeren nel privilexáu y amenorgáu grupu de les cavidaes de más de mil metros de fondura. La pergrande dificultá qu'entrañen esta mena d'esploraciones, pola mor de les propies carauterístiques xeomorfolóxiques y climátiques del país, obliga a los equipos d'espeleólogos qu'equí trabayen a tener la más alta cualificación téunica. Tolos años, equipos d'estremaes procedencies –dende Canadienses a Búlgaros- esploren nel nuesu país, coordinaos pola Federación Asturiana. Pente los equipos que añu tres d'añu caltienen espediciones en Picos, amás d'asturianos, lleoneses y cántabros, atopamos ingleses, franceses, suizos, polacos, valencianos, catalanes, o madrilanos.

El llabor de los espeleólogos ye un braeru trabayu n'andecha nel cualu caún contribúi col so propiu esfuercu ensin aguardar por recompensa dala, únicamente emburriaos pola fiebre de la esploración. Nun ye eso a lo qu'agora dalgunos-y dicen “aventura”, desvirtuando dafecho el significáu del términu. Tampoco nun ye, nin muncho menos, la necesidá de riesgu. Entós, ¿qué ye?. Ye bien cenciello. La xeografía básico mos ye conocío, queden pocos llugares na Tierra nos que nunca nun toviere anantia alma nacida, queden pocos llugares nunca nun vistos. Los polos tán cartografíaos con precisión, los satélites amuéenmos los fondos marinos... Nos mapes d'anguañu paez que nun hai sitiu yá pa los que **Joseph Conrad** nomaba espacios en blancu de “maraviosu misteriu”. Tiénse la impresión de que queda poco por esplorar, gracies a la teunoloxía d'anguaño. Pero embaxu tierra entá queda bayura de trabayu por facer: so la tierra sólo val el dir y vélo ún mesmu y ún nunca nun sabe con qué se va topar. La espeleoloxía permítenos seguir cola esploración del mundu nel que vivimos; vivir l'aventura de los mariñanes que nel sieglu XV enfrentábense a lo desconocío saliendo en mares ensin nome; vivir la braera aventura, la del descubrimientu xeográfico, esplorar. Ye paradóxicu, pero la escuridá tapez abondos espacios en blancu de “maraviosu misteriu”.

Fasta hai unos pocos años un sifón -una galería somorguiada- yera, pa la mayoría los espeleólogos asturianos, la fin de la cueva. Tres d'elli quedaben entá milenta incógnites por resolver. Y la fiebre la esploración nun sabe de llendes. Asina foi que nel añu 1993 el **Grupu d'Espeleoloxía Gorfolí** entamó una seición na que tovieren sitiu los espeleólogos federaos con un aquel por afondar nes téuniques d'espeleomerguyu, mirando asina d'enganchar les sos posibilidaes d'esploración. Al poco, xuniéronse a esta seición otros espeleólogos asociaos n'otros grupos d'espeleoloxía d'Asturies y Cantabria, surdiendo asina l'**Ensame Aguarón**.

Los primeros somorgamientos en cueves asturianas fueron fechos na década los 70 por espeleólogos británicos y, dempués, por suizos y franceses nos primeros años 80. Entá remémbrase nos ambientes espeleolóxicos asturianos la murnia muerte en setiembre de 1976 del espeleólogu británicu **Derek Trignam**, al mirar de pasar un sifón na Cueva la Vegalonga, nel Conceyu de Yernes y Tameza.

6 d'Abril de 1997. «El güelpu que noto en cascu indícame que yá teo los focos empataos a les bateríes. La voz de los mios collacios llégame sorda, pola mor de lo apertao que me queda la capucha. Amás, el cascu prevócame una estraña resonancia nos oyíos. Toi sentáu nes piedres que llenden el banzau d'El Güeyu Deva, y lo que veo delante min nun ye nada que seya petecible'l bucealo. Una poza col fondu lleráu d'escombru y de cote un cantil de dellos metros d'altor so'l que s'asitia la ilesia la

Nuesa Señora de la Peña Francía. El cantil ta compuestu d'estayes horizontales qu'aparenten tar ellí acumulaes de forma artificial. L'agua paez surdir de pente les resquiebres que queden ente los estratos caliares y nun m'abulta qu'haiga un pasu enforma ampliu comu pa dexame pasar. Póngome de piés y l'agua llégame un poco penriba los todiellos. Coles aletes puestas, entro na poza caminando p'atrás, medio zarapicando y mirando de nun cayer, siguiendo les indicaciones de los mios collacios: "un poquiñín más pa contra la manzorga", glayen. A la fin topo col cantil -abultábame que taba más lloñe- y arrodíyome trebeyoso. De magar que llevo un equipu llixeru, el pesu nun baxa de los 35 kg. mal distribuyíos. Miro pa la oriella otra vuelta y dalguién tírame un besu. Yo guño-y un güeyu y sorrío, pero la mio mirada ta tapecía pela mázcara y la mio sonrisa nun ye más qu'una mueca forzada pol cierre la capucha.

»Faigo la cabera comprobación, a ver si ta too nel so siti. Manómetros ataos a les muñeques, computador na mandrecha, tisories na manzorga, cordeles ausiliares, compás, tablina... ta too. Échome en suelu y meto la tiesta nel agua pa comprobar los reguladores y les lluces. Sicasí, entá teo'l cuerpu fuera l'agua y noto'l pesu l'equipu presionándome los pulmones. Agora sé lo que sienten les ballenes varaes na costa. Saco la manzorga del agua y esi xestu torpe sirve de despedida enantes de somorguiame. Siento perllloñe a dalguién decir "Por Deva", y arrástrome pel furacu qu'apruz más grande embaxu l'agua. Esti ye'l camín pa saber lo qu'hai tres de l'espeyu.

»No fondero, la ribayosa galería d'entrada ta semao de grava roxo, pero nun afonda lo bastante como pa permitir que llibre de raspiar el llombu en techu; tampoco nun me dexa despegar el pechu del suelu. Allancio'l carrete delantre min y entamo la primer esploración d'El Güeyu Deva.

»De sutrucu, la galería enancha y el suelu sigue baxando en rampla. Delantre min, un caos de costeros nun me dexa ver una continuación nidia. Fondura: -3,5 m. Avance: 25 m. Aire: 190 bar. por botella. Enriba los costeros hai una bona capa de sable perfino, que se levanta cola turbulencia les aletes. Ye bien posible que na vuelta al exterior vaiga a ciegues. Dempués de montar un amarre pa esviar la llinia de vida, ando a la gueta d'un pasu ente los costeros. Véolu. Enriba d'un gran costeru la galería sigue con un anchor d'un par de metros. En techu hai delles formes de corrosión que remembren un descomanáu dentame. Tres de pasar la Boca'l Cuélebre veo que'l techu xube y dempués de 3 m. d'ascensu fraño l'agua quieto d'una campana. Nun ye muy grande y nun tien oriellas, asina qu'inflo'l collarón pa flotar cómodu. El techu ta 3 m. penriba l'agua y veo dalguna estalagmita. Con munchu pricuru llevo la mázcara y güelo l'aire. Un poco dempués, atrevome a quitar el regulador de la boca ya inspiro una bocanada d'aire de la campana. Nun pasa nada, ye aire llimpio, sigo vivu. Esta comprobación ye enforma necesaria. Nun sedría la primer vegada qu'un espeleomerguyador muere por acio'l mal aire d'una campana. Tiempu d'inmersión: 16 minutos. Busco penriba l'agua un llugar p'amarrar la llinia de vida y pémeque la estalagmita ye lo más afayadizo, pero téngola un poco lloñe. Nun hai otra cosa, asina que xunto les aletes y doy una patada como les toliñes pa mirar de salir del agua y agarrame a la estalagmita. Prueba nun superada. La estalagmita ye de barru y nun aguanta'l mio pesu, asina que vuelvo a cayer a la poza de manera descontrolada. Somorguíáu, atopo una ponte piedra na parede. Nun ye mui fiable, pero ye lo qu'hai. Amarro'l cordel y amiyo otra vuelta a la gueta'l fondu. L'agua equí ta más veyao y déxome cayer averáu a la parede fasta pegar con una pila sable. Siguiendo la rampla,

atopo la continuación. Nun tien más qu'un metru d'altor y metru y mediu d'anchor, el suelu de sable fino y la seición irregular. Promete un regresu trebeyosu. Arrástrome pel fondu y amarro la llinia a una piedra medio sapezada nel sable. Fondura: 5,4 m. Avance: 60 m. Aire: 160 bar. por botella. El techu entama xubir y dempués de tender 20 m. de guía, surdo n'otra campana. Repito'l ritual de la comprobación de l'aire de la campana y atopo un bon sitiú p'amarrar el cordel. Tiempu d'inmersión: 28 minutos. Temperatura l'agua: 10 °C. Toi na llende l'aire. Tengo de tornar al exterior».

La Fonte'l Güeyu

ta allugada dientro les llendes de la finca que los Condes de Revillaxixéu tienen na parroquia Deva, al pie mesmu la Ermita de la Nuesa Señora de la Peña Francía. Les agües que surden nella son de titularidá privada, polo que foi necesario el permisu de los propietarios de la finca pa llevar alantre la esploración d'esta cavidá. El pielgu la fonte tien unos seis metros de diámetru y una fondura de menos de 40 cm. Una vieya muria de piedra llabrao fai represa y recueye l'agua al traviés d'un tubu de fierro, empobinándola al llavaderu y la fonte'l pueblu. Atopamos tamién restos d'una canal más vieya que llevaba l'agua a un molín, güei desaniciáu.

L'orixe principal de les agües que dan vida al ríu Deva hai que lo asitiar nel Valle'l Riosecu, al otru llau del Monte Deva (426 m.s.n.m.). Esti valle, que naz na fastera norte del Picu Fariu -na llende yá del Conceyu Xixón col Conceyu Sieru-, desendólcadse a lo llargo de más de 7 km. fasta dir a mecese col Valle'l Regatu la Vega, vertiendo más sero al ríu España, cerca yá de dar a la mar. A lo llargo d'estos 7 km., el Valle'l Riosecu tien dellos sumidorios pelos que desúmese l'augua. De magar nun haber entá confirmación por coloración, atalantamos que ye bien probatible que la surdencia d'estes agües seya El Güeyu Deva. Otru aporte probatible podríen ser los fueuxos que hai enriba'l Monte Deva. La cavidá nórtiase pa contra'l Valle'l Riosecu, perbaxu'l Monte Deva, a favor d'una resqueibra nortuada na llinia Este-Oeste y que combinada cola presencia d'un pliegue antiforme nortiaú Noroeste-Sudeste da llugar a les pequeñes llombes de Pedroco, Fondón, San Antoniu, Reguera, etc.

18 de Mayu de 1997. *«Ato'l cordel al amarre caberu y déxome cayer siguiendo una estrenchu resqueibra vertical. Comín cayen tamién piedriquines y barru qu'arrinquen les burbuyes que desprendo cuando españen nel techu la galería. El silenciu qu'arropiella esti títganu somorguiáu fráñelu'l mio alendar. Esi alendar conocío polos buzos y que ye neto que'l de Darht Vader, el malu de "Star Wars". A la fin veo el fondu cuando sólo me separa d'elli un metru escosu. Una llabanona resalta ente'l fondu de sable y sírveme como amarre desviador. Avanzo 40 m. más y decátome de que'l techu entama a xubir. Fondura: 5,6 m. Aire: 180 bar. Tiempu d'inmersión: 29 minutos. Surdo na superficie y apruz una gran galería inundada. El techu ta a más de 5 mts. enriba l'agua y vese nidia una resqueibra qu'allinia la galería a 150 °N. Cuatro metros separten les dos parees de les orielles y nun se fai pie, asina que nalamos flotando col collarón. Sal la etiqueta'l carrete qu'anuncia los 100 mts. de llinia instalao. Javier sigue nalando y llega a una playina que-y permite arrastrase fuera l'agua. La galería tien más de 100 m. de desendolcu. La playa fai un requexu y la galería torna a somorguiase n'otru sifón. Camentamos que ye'l momentu de tornar al exterior.*

»Dimientes tornamos pela galería nalando pámpana arriba, quedamos

ablucos énte la bayura pinganiellos que colinguen del techu. Ello ye un niciu de qu'esta galería va bien de tiempu que nun ta somorguiada. El regresu ye enforma trebeyosu, agora l'agua ta entá más veyao, colo que los pasos estrenchos pueden convertise nuna trapa mortal. Hai que tener el sangre cuayao cuando yes el caberu y el compañeru que va delante ti atórase nuna estrenchez somorguiada con una visibilidad que nun dexa ver la manu delante la mázcara... y nun paez que se dé priesa abondo pa dexate pasar a ti. Esos momentos nos que consultes los manómetros ensin parar son llargos como sieglos».

La lluna alluma el **Campu Xuanes** la nueche del 24 de xunu. Les xanes que moren n'El Güeyu Deva xueguen ellí a los bolos, nesa campera, averada a la fonte. El Cuélebre que les guarda durme'l so suañu añal ensin suaños, añáu pol llonxanu burbús de la ciudá, qu'espeya'l so rellumu mariellu na nublina qu'arropella l'ambiente... Ye bona nueche pa camentar otra vuelta sobro la custión d'ónde vendrá l'agua que surde na Fonte'l Güeyu. ¿Vendrá de Cuadonga ó más bien de Riosecu? L'orixe del sangre los moros que quier testimoniar el so orixe en Cuadonga del que mos falen delles lliendes yá dimos con elli: les piedras del fondu'l pielgu tan recubiertes d'una capa d'ósidu de fierro, mineral que vien disueltu nel agua. Asina que tendremos de demostrar que l'agua vien de Riosecu.

***15 de Xunu de 1997.** «Por fin veo'l costeru del que me falare Isidro. Na so cara cimera amontónase la basa alrededor del pequeñu saliente au ta amarrada la llinia de vida. Fasta equí aportó elli esta mañana en permales condiciones, nel cuarto sifón, el siguiente dempués de la Galería Grande. Lo cabero que vió, enantes de veyase dafecho l'agua, foi que la galería siguía somorguiada con una gran seición (casi 5 mts. de diámetru). Garro'l carrete y veo salir la etiqueta 35. La galería ye franca tirando pel mediu y permíteme avanzar apriesa, magar que sé que toi emporcando tol agua tres de min. Dempués d'unos 25 metros entama a cayer barru del techu. Miro p'arriba y veo unes lluces que vienen a la escontra mío. Ye'l efeutu espeyu que me diz que toi saliendo a una campana. Cuando frañu la superficie l'agua y veo les proporciones de la galería algámame Juanjo. Delante nós ábrese un gran conductu qu'en dalgunos sitios tien poco fondo, obligándonos a arrastranos ensin ser quién a flotar. A la fin l'agua garra fondura y la fastera aérea fina dempués de nalar unos 20 mts. El tinguu somorguiáu que sigue ye tamién enorme. Ente mí veo la figura deformada de Juanjo a contralluz qu'alluma la seición de la galería mentantu instala la llinia de vida. La vista de la galería allumada polos focos del mio collaciú ye abluante. Un poco más p'alantre damos a una salona reonda somorguiada. Fondura: 6,6 m. Llargo d'esti sifón: 35 m. A la fin xube la llinia y salimos a una poza. Equí acábase l'agua y entama una galería seca. Volvemos al nuesu mediu natural: quitamos les aletes y apaecen les botes. Juanjo percorre la galería, enllena formaciones pente les que destaca una gran columna, fasta aportar a otru sifón con muy mala pinta, al so paecer. Tenemos nes botelles 140 bar. d'aire, asina que ye la hora de salir.*

***22 de Xunu de 1997.** «A la fin de la Galería la Columna (asina denomamos la galería descubierta el 18 de Mayu) entama un nueu sifón. Podría tener un 7 na escala de sifones más gochos d'Asturies. Daqué asina como'l “water más gochu d'Escocia” de “Trainspotting”. Entá remembro les pallabres de Juanjo cuando m'alcuentro calicatiando no fondero'l sifón octavu. El problema ye que l'únicu sitiu que tengo p'apartar el sable que quito ye tres de min, asina qu'ensin querelo toi zarrándome'l*

*camín de vuelta. Si amás de cinco sentíos tuviera sentíu común esti sedría'l momentu de dicir “acabóse la cueva” y tornar al exterior. Pero non, sigo escarbando. Soi un “sump diver”, un braeru “freneticlok”. L'agua pasa per una resquiebra ente'l techu y el fondu de grava y basa. Nun veo un res, pero pasu ente pasu voy arrastrando'l pechu y palpiando delante mí a la gueta d'un pasu qu'enganche. A la fín, el techu levanta y surdo nuna nueva galería aérea. Tamién tien parte ensin agua, asina que fuera les aletes. Dempués de delles decenes de metros de desendolcu algamo otru sifón con meyor pinta que l'anterior. Torno al sifón gochu y doi unes voces que son retrucaes ensin poder entendeles por Delri, qu'aguárdame al otru llau del sifón. Entamamos la salida, pues llevamos equí dientro más de tres hores. Nel quartu sifón, que pasamos ensin visibilidá dala, una solombra allargada y d'un nalar más elegante que'l nuesu cruza delante les nueses mázcares. Dempués del sustu, decatámonos de que ye una anguila de considerables dimensiones. Sicasí, **Alberto Álvarez Peña** falónos d'un Cuélebre que vive na Fonte'l Güeyu y que mañana a la nuechi –otru añu más- habrá de somorguiase nel so suañu añal».*

La téunica emplegao por nós na esploración de los pasaxes somerguyaos de les cavidaes sigue la forma d'equipamientu y la práutica británicos. Surde asina equí nestos caberos años lo que podríamos denomar la escuela astur-británica d'espeleomerguyu. Les razones d'ello hai que les buscar, primero, na tradicional presencia n'Asturies d'equipos británicos d'espeleoloxía. D'ellos, y non de los españoles, tuvimos el meyor sofitu y escuela a la hora d'entamar a aplicar les téuniques d'espeleomerguyu a los nuesos trabayos d'esploración espeleolóxica. Nesti sen, la collaboración col **Cave Diving Group of Great Britain** (qu'entama cola *Cave Diving Group Expedition Asturias'94*) representa un finsu esencial. Amás, hai que cuntar tamién colo asemeyao de les carauterístiques de los sifones asturianos y británicos, coles sos condiciones d'agua permanentemente veyao y les sos estrenchures, lo que fai que seyan dafechamente necesaries, non sólo yá una distribución del material perestremada de la que s'emplega na mar, sinón tamién unes téuniques especiales de progresión. Pero, penriba too, xúnenos la filosofía que sofita esta actividá: los espeleomerguyadores nun somos “buceadores” qu'entramos nes cueves, somos braeros espeleólogos que simplemente emplegamos certes téuniques SCUBA p'avanzar nes nueses esploraciones. Somos lo que se diz “sump divers”, en cuenta de lo que los americanos conocen por “spring divers”; pa nós, el pasar un sifón nun s'estrema un res de baxar un pozu emplegando les téuniques de progresión vertical: embaxu les aletes calzamos botes.

Cuando entramos nuna galería somorguiada ye fundamental la istalación d'un cordel-guía que mos xuna col exterior. Pero esti cordel nun puede tirase al debalu. Tien de dir pel llugar más afayaízu pa facilitanos una vuelta segura y fiable. Nel bucéu n'agües abiertes, si surde dalgún problema, ye suficiente con xubir a la superficie, pero si esto pasa cuando tamos confinaos nuna galería baxu l'agua la única solución ye -les más de les vegaes- tornar perende vinimos p'algamar l'aire llibre. Y lo único que mos marca'l camín ye la llinia de vida, como'l “Filu d'Ariadna”.

Una de les normes principales de seguridad nel espeleomerguyu ye'l consumu racional del aire. Por norma xeneral, úsase un terciu de les reserves d'aire p'avanzar, un terciu pa tornar y el terciu restante en previsión de dalgún problema que pueda retrasar la vuelta al exterior. En situaciones entá más estremes, como nel casu d'El Güeyu Deva,

hai que trabayar dividiendo les reserves d'aire en cuartos, algamando asina una mayor seguridad.

Les condiciones ambientales nuna cavidad somorguiada son de les más hostiles al ser humanu. A la falta de lluz y aire hai que-y sumar la baxa temperatura de l'agua y la veyura d'ésta, lo que torga estremoso el regresu al exterior. Les téuniques y los nuevos materiales amenorgen los riesgos derivaos de la falta de lluz y de la frialdá les agües. L'usu de traxes aislantes del agua, fechos polo xeneral de neopreno, permítenos somorguianos durante ciertu tiempu n'agües que tan unos pocos graos penriba ceru, como ye'l casu de les cavaes somorguiaes de los Picos d'Europa; na tema la iluminación ye necesario adautar los materiales esistentes nel mercáu pa usalos n'espeleomerguyu.

Sicasí, los sifones son parte de les cavaes y ye imprescindible el tener una amplia esperiencia espeleolóxica pa poder trabayar con esta téunica. Somerguyase en cueves inundaes ye una actividá estremamente peligroso. Nadie enxamás nun debe metese en cueves ensin la preparación y l'equipamientu adecuaos. Tola esperiencia'l mundu n'agües abiertes nun prepara a la xente pal mediu soterranu. Abondos "divemasters" d'agües abiertes perdieren la vida mirando de esplorar cavaes inundaes, incluso espeleomerguyadores titulaos pierden la vida nes cavaes. Ye un fechu demostráu el que los buceadores d'agües abiertes tienen una bien ruina estadística de seguridad en cueves, sólo hai que repasar los caberos accidentes mortales que tuvieron llugar na Península dende Avientu de 1995: siete muertos y una cantidá de baxes descomanada.

3 d'Agostu de 1997. «Tres d'abondes inmersiones dende qu'entamó la esploración n'El Güeyu Deva, **Isidro Baides**, presidente del G.E. Gorfolí, ta atentu al compresor recién estrenáu. Mentantu se preparen los qu'esta vegada van entrar a facer una punta d'esploración –Juanjo y Teca-, les botelles tan cargando a 250 bar. Más aire quier dicir más posibilidaes d'esploración, pero tamién más peligru: les botelles conviértense asina en braeres bombes y un güelpe mal dau pue resultar fatal. Hai qu'andar con munchu precuru. El nuesu envís ye trespasar el sifón algamáu el 22 de xunu pasáu, tres de la Galería la Columna.

»Juanjo comprueba por última vegada los reguladores y tres d'unos pocos segundos flotando inerte nel augua, mirando d'aselar y concentrase, somergúyase furando pela resquebra. Al algamar el primer amarre de la llinia de vida, a tres metros de fondura, ve la boca d'entrada a la galería inundada d'un azul intensu. «Afayá-yvos nel reinu de les eternes nueches azules» –camienta remembrando la guapa semeya d'una web francesa-. Les llámpares del so collaciú Teca, que lu aguarda, formen esi efeutu. Otra vuelta solu. La galería ye uniforme, pero gana fondura rápido. Va too bien. Dacuandu mira p'atrás y sorpréndese de cómo camuda la forma la galería vista del revés, paez otra estremada dafecho. Con too, l'agua véyase rápido, cada roce del cuerpu escontra la paré o cada güelpe d'aleta, magar del precuru puestu na téunica de progresión. El regresu, de xuru, va ser enforma trebeyosu y lentu. Sucédense los metros y los fraicionamientos de la llinia de vida. La fondura ye de cuatro metros y mediu y el suelu ta lleráu de grandes costeros desprendíos del techu. El pasu, ente los costeros, ye peligrosu. Delri ya Isidro hai delles selmanes entraren con visibilidá nula fasta'l segundu sifón. A la so vuelta, sólo fueron quién a topar el pasu nesti llugar a fuerza de dar testerazos col cascu nos costeros... tovía-yos dolía la mano d'apretar la llinia de

vida. *Ún decátase del porqué de los nomes n'ocasiones como eses.*

»Cuando Teca surge a la campana, ve a Juanjo aguardándolu. Va too bien. Tornen a somerguyase nel tercer sifón. A cuasi seis metros de fondura y tres de 25 metros de progresión, aporten a la Galería Grande, un imponente y perfeutu títganu dafechamente inundáu, abiertu a favor de la resqueibra que desendolca la cavidá, nortíáu a 150°. Tien más de cincú metros d'altor y cerca de cien metros de llargor. Hai que nalar los cien metros p'aportar a una sablera au la galería fai un requexu y torna a somerguyase nel quartu sifón. Fasta equí llegaran Javier y Teca na punta del 18 de mayu.

»A la fin, tres del quintu sifón, aporten a la Galería la Columna. Les llábanes y costeros desprendíos qu'abonden nesta galería fain trebeyosa la progresión per ella; meyor nun pensar nes consecucencies de torcer un todíu nesti llugar, estráu de resbariosos ya inestables costeros. En metanes d'esi caos álzase, solitaria, la guapa columna que saluda a los exploradores. A la fin d'esta galería, hai una sablerina de grava que llenda el sestu sifón. Cincú metros más alantre, salen a otra galería que dexa a los exploradores nel sétimu sifón. A la escontra del anterior, ésti ye más ampliu y surge nún llagu qu'hai que travesar nalando p'aportar a la oriella. Equí siéntese correr l'agua, que resabaria penriba d'un mantu estalagmíticu frañando'l silenciu qu'ún trae con elli dende l'esterior. Aporten a la oriella y comprueben que tan a más de 700 m. del mundu. Hai que sacase otra vuelta les aletes. Les llámpares frañen una escuridá de milenta años. Ellí delante, un grupu de guapes formaciones allugaes a ciertu altor del suelu, recibe a los exploradores, que queden estelaos énte L'Altar de Deva. Dende esti puntu, ábrese una amplia galería seca que conduz, tres más de 150 m. de desendolcu, a la poza del décimu sifón d'El Güeyu Deva».

La rempuesta a la custión de cuálú ye l'orixe l'agua d'El Güeyu

Deva, habrán entá de confirmala les futures esploraciones y estudios complementarios. Pero cuantayá qu'esa rempuesta ta apuntada na tradición oral de la parroquia. N'efeutu, delles lliendes recoyíes na parroquia Deva pola xente de la **Tertulia Cultural El Garrapiellu**, afirman que l'agua la fonte vien del Valle'l Riosecu.

Son muncho interesantes los nicios recoyíos al respetive y qu'entá se caltienen en bona parte inalteraos. En primer llugar, el topónimu DEVA ye d'aniciu celta. *Deva* ye'l nome xenéricu que tien la diosa celta vanceyada a los ríos, fontes y corrientes d'agua en xeneral. Nel procesu de cristianización de los vieyos cultos Deva foi asociada con frecuencia a la Virxe María. Asina, ye de reseñar que l'hidrónimu Deva noma tamién al ríu que naz na Cueva la Santina, en Cuadonga. Y, como yá dexamos anantia afitao, La Fonte'l Güeyu surge al pie mesmu la Ermita de la Nueva Señora de la Peña Francia.

La llienda más esparcida na parroquia Deva diz que l'agua la fonte vien de Cuadonga y que les piedras de la poza son anguañu colloraes pola mor del sangre los moros que mató Pelayo na batalla de Cuadonga. Y anque l'orixe d'esta llienda hai que lo buscar na capa d'ósidu de fierro que recubre les piedras de la poza, nun dexa de llamanos enforma l'atención esi vanceyamientu espiritual que la tradición afito ente los dos centros relixosos.

Al respetive, ye de conseñar que, d'acordies tamién cola tradición de la parroquia, l'agua la fonte vien del Valle'l Riosecu y que na cabecera d'esti guapu valle hai una vieya ermita dedicada a Santana (la madre la Virxe María na tradición católica). Entá a metanes d'esti sieglu facíase una procesión el 8 setiembre -día de la Virxe de Cuadonga y de la Nueva Señora de la Peña Francía-, dende la ermita dedicada a esta cabera advocación fasta la ermita de Santana, nel Valle'l Riosecu. La ilesia la parroquia Deva ta dedicada a l'advocación de San Salvador y nella consérvense unos pocos resclavos d'arquitectura prerrománica asturiana, lo que da fe de la importancia y l'antigüedá del asitiamentu como centru relixosu dende dómines remotes.

Si les futures esploraciones n'El Güeyu Deva y los estudios complementarios confirmaren que, n'efectu, l'agua la fonte vien del Valle'l Riosecu, la conesión ente les dos ermites -agora sólo espiritual-, sedría tamién efectiva. Lo que otra vuelta más amuesaríanos que la rica tradición cultural del nuesu país encierra bien de verdá y que la esploración -qu'implica conocencia-, tien d'emprimar col respetu pa col mediu cultural y ambiental onde se desendolca l'aventura.

Agradecimientos: Estos trabayos d'esploración nun sedrien posibles ensin el sofitu y la collaboración d'abondes persones ya instituciones, pente les que queremos destacar a la Federación Asturiana d'Espeleoloxía; Federación Española de Espeleología; Consejería d'Educación, Cultura y Deportes del Principáu d'Asturies; Deportes Pardo (Avilés); D. Álvaro Armada, Conde de Revillaxixéu; D. Carlos Ulecia, analista químico, bon conocedor del mediu soterranu; D. Xurde Morán, de la Tertulia Cultural El Garrapiellu; y tolos collacios y simpatizantes del Grupu d'Espeleoloxía Gorfolí.